



Michael Kácha

(1874–1940)

Michael Kácha (1874–1940)

Vydalo Nakladatelství Anarchistické federace
v Praze v květnu 2015

Redakce: Dagmar Magincová

Korektury: Barbora Machková

Sazba: Stanislav Rubeš

nakladatelstvi.afed.cz // afed@afed.cz

Michael
Kácha
(1874–1940)



Nakladatelství AF
Praha 2015

*Vydáno u příležitosti
75. výročí úmrtí
Michaela Káchy*

Obsah

S. Rubeš:

Slovo úvodem ... 5

D. Magincová:

Kamarád svobody Michael Kácha ... 7

Z. Molotov, B. Machková:

Perzekuce českých anarchistů ... 19

M. Kácha:

Dopis Pierru Ramusovi ... 27

V. Tomek:

Michaela Káchy obrana anarchismu ... 29

Z. Molotov, D. Magincová:

Anarchistický Žižkov a Michael Kácha ... 47



Slovo úvodem

Tuto drobnou publikaci věnovanou Michaelu Káchovi vydáváme u příležitosti třetího ročníku anarchistického festivalu knihy, který se koná 8. až 10. května 2015 v autonomním sociálním centru Klinika. Již tradiční anarchistický *bookfair* jsme se rozhodli spojit s připomenutím 75 let, které uplynuly od smrti významného českého anarchisty počátku 20. století, patřícího mezi nejinspirativnější vzory v dějinách českého anarchistického hnutí.

Není snadné stručně povědět, kým byl Michael Kácha: švec, vzdělanec-samouk, anarchista, dělnický novinář, ctitel literatury a nakladatel, noblesní, skromný a citlivý člověk, který se nikdy nezpronevřil svým zásadám, takže žil a zemřel svobodný - a chudý.

Pro některé z nás, kteří se angažujeme v Nakladatelství Anarchistické federace, je inspirací zejména Káchovo neutučující a mnohým protivěným čelící odhodlání šířit myšlenky volnosti a rovnosti, a to způsobem, v němž se jedinečně snoubí obsah, forma i zacílení: kritika stávajícího a vize svobodného světa prolínající se v umně provedených časopisech, brožurách, kalendářích a knihách, které neslouží ke generování zisku, ale naopak jsou určeny těm, kteří si příliš publikací za tržní ceny nemohou dovolit.

Kácha je pro nás také nositelem myšlenek autonomie a federace. V roce 1904 byl jedním ze zakladatelů České anarchistické federace, k jejímuž odkazu se hlásí i naše dnešní, na téměř stejných základech fungující organizace.

Žižkovská Klinika se příznačně nachází ve stejné ulici (Jeseniova), v níž bydlel i Michael Kácha. Z toho plyne, že jsme

nemohli pro první uvedení této brožury vybrat vhodnější místo a čas, než je právě třetí ročník anarchistického festivalu knihy. A kde jinde prezentovat odkaz anarchistického redaktora a vydavatele Michaela Káchy než na akci takového zaměření.

Účelem tohoto souboru několika textů ale není jen představit Michaela Káchu. To mimo jiné plánujeme v mnohem obsáhlejší knize, kterou mu chceme v horizontu roku věnovat. Nyní se však snažíme získat prostředky na zajištění místa Káchova posledního spočinutí.

Během *bookfairu* v roce 2014 se konala anarchistická procházka Prahou, která měla být zakončena u urnového kolumbária, kde se nacházel i Káchům popel. Jeho urna zde ale už nebyla a kolumbárium procházelo rekonstrukcí. Na výzvu našeho dlouholetého kamaráda, jenž je mimo jiné zaníceným sběratelem starých anarchistických tisků, jsme se rozhodli zapojit do akce na záchranu uren Michaela Káchy a jeho životní družky Marie Müllerové a zajistit jejich důstojné uložení.

To se nám společným úsilím podařilo a nyní Michael Kácha odpočívá na tomtéž hřbitově, kde pro něj a jeho družku bylo nalezeno nové místo. Naši další snahou je zajistit úpravu místa. Pro tento účel jsme připravili finanční sbírku, do níž se může zapojit každý. Třeba tím, že při koupi této publikace přispěje vyšší částkou, než je její prodejní cena. Každý podle svých možností a uvážení. Jistě, mohli bychom se na danou věc složit sami. Chceme však dát možnost i ostatním, kterým nepřipadá zbytečné zabývat se odkazem kamarádů, kteří zemřeli dřív, než jsme se my vůbec narodili.

Kamarád svobody

Michael Kácha

Osobnost a práce Michaela Káchy stojí ještě stále stranou soustavné pozornosti, což by se při bližším seznámení s jeho životním příběhem mohlo zdát nepochopitelné. Jde však o paradox jen zdánlivý: skromnost, zásadovost a názorová konzistence v kombinaci s profesní odpovědností v tak čisté podobě, jak ji najdeme u Káchy, je příliš nedostižným vzorem, aby zároveň nenastavoval kritické zrcadlo každému kompromisu profesnímu či lidskému: „Kácha byl osobnost, osobnost, jejíž tvořivost se spíše uplatňovala v impulzech v organizaci práce, v pomoci jiným než na popsaných a potíštěných stránkách. Právě jeho případ utvrzuje mé přesvědčení, že tyto typy jsou často pro generační růst a kulturní setbu důležitější než jen a jen spisovatelé knížek. Kácha vydával, expedoval, kolporto- val, sháněl krejčary, dělal zkrátka vše, na co mnozí vlasatí přátelé pro samé horování neměli často kdy. Kácha byl bojovný charakter. Nacházím v kterési jeho polemice větu: ‚Mám rád světlo, a mně z něho oči nerozbolí. Nekramařím, nekompromisuji a dovedu vždy nazvat věci a skutky pravým jménem.‘ Ano, takový byl! Prostý, přímý, nepodplatný, nezáludný, za úškleb- kem a prsknutím ukrývající vrozenou citlivost a gentlemanství. Nikdy jsme ho neslyšeli říci: ‚Já jsem to byl, který atd.‘ a přece, kdo jen trochu zná politický a kulturní ruch jeho mladých let, dobře ví, v jaké míře Káchův přínos určoval jeho průběh a profil. Řada jmen, počínaje stálými spolupracovníky J. Mahenem, St. K. Neumannem, K. Tomanem, R. Těsnohlíd- kem, Fr. Gellnerem, až po jen sem tam hostujícího Opolského, Sovu, Dyka, Brunnera, to dosvědčila a dosvědčí. Kdyby se vydal sborník vzpomínek přátel M. Káchy, bylo by překvapením, kdo

mezi nimi všechno byl, od dělníků přes básníky až k ministrům (za ty ovšem Kácha nemohl)...“¹ Tento citát z nekrologu od Františka Halase by mohl být pochopitelně díky svému účelu považován za pietně nadsazený, ovšem narazíme-li na zmínky o Káchově osobě kdekoli ve vzpomínkových textech jeho současníků nebo například v soukromé korespondenci, všechny jsou v tomto smyslu stejně jednoznačné. Pro ilustraci uveďme alespoň několik krátkých úryvků. Když legendární novinář Michael Mareš psal v opožděném nekrologu o Káchovi jako revolucionáři, „na kterého by byli ve světě všude hrdi“, citoval zároveň slova Vladislava Vančury, vztahující se ke Káchovi: „To by byla postava pro román.“² Ti, kteří ho mohli napsat a které Mareš v nekrologu zveřejněném v roce 1946 trefně připomněl jako Káchovy druhy, z nichž se mezitím stali národní umělci a laureáti, to neudělali. Vratme se tedy k těm alespoň kusým vzpomínkám. V. H. Brunner píše: „Scházeli se u Neumanna lidé, kteří věřili a snažili se o lepší příští lidstva. Byli jsme to lidé mladí, zbůjní, romantikové i skeptici, a bylo mezi námi mnoho lidí starších i starých, životem těžce zkoušených a sedřených, ale u všech plane plamének kamarádské družnosti a snahy za novými věcmi. Tam jsem se seznámil s Káchou Michaelem, tehdy obuvníkem a redaktorem, jedním z nejušlechtilějších lidí, které znám, svým jediným a skutečným přítelem...“³ Dopisy Rudolfa Těsnohlídka, založením silného introverta, Michaelu Káchovi prozrazují, jak ojedinělou důvěru pisatel k adresátovi choval: „Míšo, nezapomínej, že mne spojuješ s Prahou jen Ty... Je zle a není člověka, jemuž to říci. Jsem asi zas divně naložen, tak jako loni jednu dobu na podzim... Je to letos asi něco horšího. Až se to stává nesnesitelným. Taková nanicovitá zbytečnost jsem, nikde se neuchytím a najdu-li práci, která mne těší, hojí, živí a zabíjí spolu, ztratím ji hned zas. Mám toho dost, nebaví mne to, je to zdlouhavé, nemám tu co dělat, jinde taky ne. Co tedy - už se netěším tím, že bych něco dokázal.“⁴

* * *

Michael Kácha se narodil 6. ledna 1874 v osadě Zlíchov, která tehdy příslušela do pražských Hlubočep. Měl základní vzdělání, pak se stal dělníkem a později obuvnickým mistrem. Materiální podmínky mu neumožnily institucionální vzdělání, ale bytostnou potřebu vědění naplňoval houževnatým samostudiem, takže si postupně získal značný respekt jako autodidakt, a to i mezi předními umělci ideově spřízněnými s básníkem a českým teoretikem anarchismu S. K. Neumannem či u mladší generace, patřící k meziválečné umělecké avantgardě. Od poloviny 90. let pracoval v různých dělnických a anarchistických spolcích a organizacích a ševcovskou živnost provozoval v Praze na Žizkově, kam se přestěhoval a kde se stal členem spolku Žizkovan, proslulého z dob omladinářského hnutí. Snaha poskytnout těm nejchudším vedle aktuálních informací také umění a literaturu, primárně směřované na majetné vrstvy společnosti, ho nicméně nakonec přivedla k novinářské a nakladatelské práci. Osvěta a povznášení ducha krásou umění pro sociální vydědence společnosti dal Kácha postupně přednost před skomírající živností (kterou by o pár let později tak jako tak přivedla ke konkurzu Baťova firma). „Bydlil někde na Žizkově a měl dlouhý pokoj s kuchyňkou. Z pokoje, dlouhého a nějak munchovského, byl pohled do zahrady, kterou ohraničovaly zadky bloku domů. Scházivali jsme se jen večer... Kácha ševcoval v kuchyňce, nějaký dobrý a hodný muž, jehož jméno jsem už zapomněl, sedával na truhlíku od uhlí u kamen a Těsnohlídek chodil po dlouhém munchovském pokoji, my ostatní jsme seděli na kanapi nebo na židličkách a vedli jsme debaty. Když to již trvalo dlouho, Kácha u verpánku začal zpívat a zpívalo se všecho. Od písni revolučních až po písni naprosto sentimentální, i na slova od Jablonského. Zpívali jsme krásně a s citem jako služky... Byli jsme to studenti, horníci, textiláci, lékaři, sluhové z obchodů, leštiči podlah, magistrátní úředníci atd. A většinou jsme byli chudí jako kostelní myši a měli jsme se všichni nějak rádi.“⁵ Postupem let se měnili hosté, přicházeli příslušníci dalších generací a v meziválečných letech první republiky objevovali tuto káčovskou žizkovskou lidovou univerzitu, stejně jako fascinující živou revoluční historii, již Kácha zosobňoval.

Kácha nikdy nepřijal nabídky spolupráce starých přátel, kteří se postupně etablovali ve veřejném a profesionálním politickém životě první republiky. Nikdy nezvolil kompromis tohoto typu. Zemřel v Praze za okupace 12. května 1940. Poslední chvíle života Michaela Káchy líčí ve svých vzpomínkách Michael Mareš se sobě vlastním smyslem pro vystižení atmosféry okamžiku (a ovšem i pro uzpůsobení reálných detailů tomuto aspektu vyprávění): „Až do roku 1940 měl malé nakladatelství Kniha. Knihkupectví mu vedla Židovka. Když musela začít nosit žlutou hvězdu,⁶ odešla. Kácha ji jednou večer, ještě než odjela transportem, přišel navštívit. Vyšel po čtyřech schodech, zazvonil, žena otevřela, Kácha šel k prostřenému stolu a beze slova položil hlavu na stůl. Tak ho zastihla smrt.“⁷

* * *

Koncem 19. století se dělnické hnutí stávalo už programově organizovaným, a to nejen prostřednictvím politických (sociálně-demokratických) stran, ale i uskupení, jejichž cílem nebylo dosažení tradiční participace ve stávajícím systému. Industrializovaná a důsledně organizovaná evropská společnost podnítila totiž také činnost anarchistického hnutí napříč Evropou. Roku 1900 se konal světový anarchistický kongres v Paříži a v rámci Rakousko-Uherska proběhla generální hornická stávka v Rakousku a u nás na severu Čech. Zejména tyto události vedly ke spolupráci anarchistů s radikalizovanými horníky a dělníky. Prosazoval se syndikalismus a konkrétní ekonomický boj v široce koncipovaných dělnických sdruženích. Vedle významného centra severočeských horníků-anarchistů nabylo na významu další anarchistické centrum v Praze s dvěma důležitými periodiky *Omladina* a *Nový kult*. Kolem nich se sdružovaly dvě skupiny aktivistů představující jak odlišné sociální skupiny, tak názory. Současně tu ale můžeme najít dvě osobnosti, které jako by tvořily svorník mezi oběma směry: Stanislava Kostku Neumanna a Michaela Káchu. Se jménem S. K. Neumanna byl spojen časopis *Nový kult*. Neumann akcentoval teoretické pojetí anarchismu, podle něj neslučitelné s reformistickou a syndikalistickou praxí; v *No-*

vém kultu navíc vytvořil platformu pro novou generaci radikálně naladěných umělců, jejichž raná tvorba je s anarchismem nedílně spojena (literáti Fráňa Šrámek, Jiří Mahen, Karel Toman, František Gellner, Rudolf Těsnohlídek, Antonín Sova, Viktor Dyk, Josef Mach, Leo Freimuth, Marie Majerová, výtvarníci František Kupka, V. H. Brunner, Josef Lada a další). Michael Kácha reprezentoval anarchosyndikalisty napojené na *Omladinu*, ovšem jako autodidakt s vynikajícím rozhledem a citem pro umění se těšil značnému respektu umělců přispívajících do *Nového kultu*. S Neumannem vlastně nepřestal spolupracovat po celý život, přátelství a společná redakční práce ho pojila s Fráňou Šrámekem, jedinečné nakladatelské projekty realizoval za pomoci V. H. Brunnera. Výše uvedení umělci samozřejmě přispívali i do *Omladiny* a pozdějších anarchistických časopisů. *Omladina* vycházela nejprve jako časopis hornických anarchistů na Mostecku. Když bylo její vydávání znemožněno, týdeník stejného názvu obnovil v Praze roku 1903 přední anarchosyndikalista Karel Vohryzek, vyučený cukrář, charismatický řečník a organizátor, nadaný novinář a překladatel z několika jazyků. V letech 1906-7 vycházel časopis dvakrát týdně pod názvem *Nová Omladina* a 1907-8 pod názvem *Komuna*. Obsahovým těžištěm *Omladiny* byly zprávy o aktivitách anarchistů v Čechách i jinde v Evropě a články o sociálním a justičním bezpráví, o kterých masový tisk mlčel. Její vydávání a distribuce byly tudíž nesmírně obtížné. Vedle pochopitelných finančních potíží musela redakce čelit permanentnímu policejnímu pronásledování. Aby mohl časopis vůbec vycházet a být rozšiřován mezi čtenáře, stále se měnila místa jeho přípravy, ale i tiskárny. Odpovědní redaktori se museli střídát podle toho, kdo právě nebyl vězněn. Cenzurou zabavené čerstvé výtisky byly tištěny znovu, ale často opět zbytečně, ke čtenářům se nedostaly, nebo jenom v torzech. S redakcí *Omladiny* spolupracoval Michael Kácha spolu s dalšími členy anarchistických spolků a dělnickými předáky, jako byli Bedřich Kalina, Tomeš Kaše, Antonín Polívka, Antonín Ott, Ladislav Knotek a další.

S. K. Neumann se rovněž významně podílel na založení České anarchistické federace (ČAF) v roce 1904, a to právě za

úzké spolupráce s Michaelem Káchou. A byl to opět Neumann, kdo Káchu přivedl na myšlenku šířit anarchistické ideje prostřednictvím umělecky jedinečně upravených tiskovin. Kácha se tehdy živil jako dělnický novinář, což obnášelo nejen psaní příspěvků a redigování, ale i expedování jednotlivých čísel anarchistických časopisů a jejich zvláštních příloh, a byl placen podle toho, jak se dařilo rozšiřovat a prodávat časopisy a brožury (často úředně zabavované či pozastavované).

Výjimečnost Káchových vydavatelských aktivit spočívala v tom, že se rozhodl zprostředkovat nadstandardně upravené brožury a knihy svým čtenářům, tedy nejchudší společenské vrstvě, a to nejen dospělým, ale i dětem. Přiměl ke spolupráci stejně smýšlející literáty a výtvarníky a začal s vlastní vydavatelskou činností. Jejím výsledkem jsou dodnes vysoce ceněné tisky, na jejichž bibliofilskou hodnotu upozornil už rok po Káchově smrti jeho dlouholetý přítel, právník a sběratel krásných tisků Kamill Resler.⁸ Kácha poskytoval finance, když právě byly k dispozici, na desetitisícové náklady drobných brožur, které se pak zdarma rozdávaly na dělnických schůzích, v továrnách, ve vlcích nebo u škol, aby přispěly k šíření anarchistických myšlenek.

Káchovo přátelství s Fráňou Šrámkem vedlo ke společné redakční práci pro čtrnáctideník *Práce* založený na Vánoce roku 1905 jako tiskový orgán ČAF, a zejména k vydávání jejích příloh. Vedle básnických sbírek (např. Šrámkovy sbírky *Života bido, přec tě mám rád* s obálkou Františka Gellnera) vydával Kácha jako přílohy *Práce* zvláštní májová čísla *První máj revolucionářů* a literární přílohu *Klíčení*. Ojediněným Káchovým počinem byla zvláštní rubrika přílohy pro dětské čtenáře, která se pak rozrostla do samostatného stejnojmenného dětského časopisu. Za velmi obtížných podmínek (finančních a cenzurních) připravil celkem sedm čísel *Klíčení* pro děti. V těchto jedinečně výtvarně pojatých sešitech byly vedle původních i překladových textů a řady originálních ilustrací otiskovány také příspěvky samotných dětí. Když muselo být vydávání *Práce* i jejích příloh z finančních i cenzurních důvodů zastaveno (poslední číslo vyšlo v květnu 1908), redigoval Kácha od října

1909 (po jistou dobu společně s S. K. Neumannem) týdeník anarchistických socialistů *Záduha*. Zde připravil k vydání další májová zvláštní čísla a *Kalendáře anarchistických socialistů*.

Nedostatek financí pro plánované Káchovy ediční počiny neměl jen důsledky dobové (tj. ochuzení tehdejších čtenářů o jedinečnou možnost dobré a promyšleně vybírané četby), ale také v jistém smyslu nadčasové. Příkladem je Káchův plán vydat básnickou sbírku Kamila Berdycha⁹ *Dcera Jairova*. Rukopis měl připraven k vydání od roku 1910, ovšem na vytištění nebyly peníze. Kácha však rukopis uchovával a nechtěl se vzdát možnosti vydání sbírky básníka, v jehož tvorbě rozpoznal jedinečnou invenci. Přesvědčoval jiné nakladatele, nicméně ti argumentovali ochabnutím čtenářského zájmu o tzv. dělnickou poezii přelomu století. Přestože k vydání za Káchova života nedošlo, sbírka mohla být díky uchovanému manuskriptu publikována v roce 2000. Vzhledem k tomu, že po smrti Kamila Berdycha byla jeho rukopisná pozůstalost zničena, je zásluhou Káchovy redakční jasnozřivosti dostupnost jednoho málem zmizelého literárního díla.

Káchovy další životní osudy ovlivnily dvě události: jedna uvnitř anarchistické skupiny, druhá fatální pro celou Evropu - světová válka. Výše připomenutý ideový spor mezi anarchismem a syndikalismem vyvrcholil v roce 1913 návrhem MUDr. Bohuslava Vrbenského na založení Strany českých anarchistů komunistů. Vrbenského návrh stranického programu představoval pro základní principy anarchismu vážný kompromis (a nikoli náhodou skončil Vrbenský po ustavení Československého státu postupně jako člen Revolučního národního shromáždění, poslanec Národního shromáždění a v letech 1918-1919 třikrát jako ministr). Jedinou skutečně promyšlenou a důkladnou kritiku Vrbenského návrhu předložil tehdy právě Michael Kácha. Jeho argumenty jsou jasné a neoddiskutovatelné: „Prohlašujeme předem, že nestavíme se proti založení nové české strany, neboť poměry snad toho vyžadují, ale naprosto se musíme postavit proti založení politické strany, která by nesla titul anarchie.“¹⁰ Návrh Vrbenského i jeho kritika z pera Michaela Káchy byly zhruba půl roku k dispozici všem příslušníkům čes-

kého anarchistického hnutí. Na posledním předválečném sjezdu ČAF o Velikonocích 1914 Káchův protinávrh podpořilo jen několik jednotlivců. Kácha se svým principiálním postojem zůstal téměř osamocen (S. K. Neumann tehdy již aktivně v hnutí nepůsobil). Rezignoval proto na další práci v takto kompromisně nastaveném uskupení i na redigování *Zádruchy*. Vzápětí na něj však stejně dolehly zesílené mocenské represe po vypuknutí první světové války.

Není asi třeba připomínat, že anarchisté byli v daných společensko-politických podmínkách vystaveni více či méně intenzivním, zato permanentním policejním represím (řada faktů o hnutí z tohoto období je ostatně dnes k dispozici jen z policejních zpráv a hlášení). V roce 1898 se dokonce v Římě konal mezinárodní policejní protianarchistický kongres kvůli účinnějšímu plánovanému paralyzování evropského anarchismu. Zcela běžný byl neustálý policejní dohled, zatýkání, prohlídky, obvinění z těžkých zločinů velezrady, ale i vykonstruovaná obvinění, věznění, rozpouštění spolků deklarovaných jako podpůrné, vzdělávací či divadelní.¹¹

Kácha a jeho redakční kolegové pracovali v dnes stěží představitelných podmínkách. Hmotná nouze byla vlastně tou nejmenší překážkou. Často nezachránili právě vytištěná čísla časopisů či zvláštní tisky před vykonavatelem cenzury a nechávali je tisknout víckrát (dodejme, že dobové technologie výroby tiskovin byly mnohem náročnější na čas i práci, než jsou dnes), bývali pod neomalým policejním dohledem, byli vystavováni domovním prohlídkám, zatčením, dlouhodobým pobytům ve vazbě bez ohledu na momentální zdravotní stav (Kácha například jen se štěstím přežil několik měsíců ve vazbě se zánětem slepého střeva).

Káchovu vydavatelskou práci přerušily represe vůči němu a válečné události na celých osm let. S počátkem první světové války byl Kácha jako jeden z čelných představitelů pražských anarchistů a jako nesmlouvavý antimilitarista zatčen spolu s B. Vrbenským a dalšími anarchisty a několik měsíců internován v dolnorakouském Göllersdorfu a Mittergrabernu.¹² Z internace byl poslán přímo na frontu. Vrátil se s těžkým zraněním

- roztržštěnou nohou - jako dožitovní o holi chodící invalida. „... vrátil se prošpikovaný granátovými úlomky. Jen prof. Jan Lewit ho asi čtyřicetkrát operoval. Řády, které mu Rakousko udělilo, daroval v salcburské nemocnici polskému spolutrpiteli, kterému je někdo ukradl a který se dal proto do pláče. Kácha byl za to souzen.“¹³

* * *

Po válce Kácha opět navázal spolupráci s S. K. Neumannem. Spoluredigoval nově založený časopis *Červen*, později Neumannem charakterizovaný jako „bolestná cesta od předpřevratových nadějí v nový stát až k všestrannému hlubokému odporu proti tomuto státu“. Kácha samozřejmě nemohl rezignovat na práci pro chudé, jejichž postavení se v samostatné republice nezměnilo ve své podstatě (už jen pouhý fakt, že po celou dobu trvání první republiky nebyl vydán nový tiskový zákon a cenzura dělnického tisku po vzoru rakousko-uherských praktik se tedy příliš nezměnila, je dostatečně výmluvný). Zcela v intencích své někdejší polemiky s Vrbenským se zapojil do práce pro funkční prvorepublikové dělnické skupiny (tehdy zpravidla komunistické). *Červen* přestal vycházet v roce 1921 a následujícího roku Kácha obdržel nakladatelskou licenci. Jako dělník a řemeslník a „pouhý“ autodidakt nedostal živnostenské oprávnění automaticky, ale až po přezkoumání úrovně jeho všeobecného vzdělání v odvolacím řízení. „Nedostane se občanu jen tak knihkupecké koncese, k tomu je zapotřebí značného duševního fondu,“ komentoval to s jistou ironií Michael Mareš.¹⁴

Pod značkou vydavatelského Družstva Kniha založil několik knižních řad, kde v originální knižní úpravě a dostupné ceně vydával díla Kropotkinova, Neumannova, Vančurova, Václava Hlaváčka, Běly Vičarové a dalších.

Káchou vydávané knihy výstižně a se zjevným osobním zaujetím připomněl Kamill Resler: „Rudý mák, který roste ve své plamenné svěžesti v odlehleém koutě rumiště, nechce se měřiti s chorobnou krásou orchidejí, a přece mu nikdo neupře jeho radostnou krásu. A stejně tak zůstane prostý půvab chudým

knížkám Káchovým... už proto, že u nich chudým byla krása vždy jen prostředkem, kdežto u jejich bohatých družek byla často jen jediným účelem.“¹⁵

V roce 1927 sice vyšla poslední publikace Družstva Kniha, ovšem roku 1933 bylo v Praze založeno německé nakladatelství s názvem Michael Kacha Verlag. „První knihou vyšlou z této officiny budou úvahy o antisemitismu, vydané redakcí Julia Epsteina, v nichž budou sneseny o tomto tématě práce G. Duhamela, R. Rollanda... a jiných světových kapacit,“ informovala tehdy nenápadná noticka v denním tisku.¹⁶ Tato nanejvýš aktuální kniha-anketa vyšla ještě téhož roku pod názvem *Weltgericht über den Judenhaß: eine internationale Rundfrage über das Wesen des Antisemitismus* (Světový soud nad nenávisť k židům. Mezinárodní anketa o podstatě antisemitismu) a reprezentovala jasné stanovisko k tehdejšímu poměru v Německu.¹⁷ Po úvodním titulu následovalo ještě nejméně čtrnáct dalších knih vydaných Káchou během dalších dvou let.

* * *

Na závěr se ještě vraťme ke sloům básníka Františka Halase, který patřil k poslední generaci, jež živě vnímala Káchovu jedinečnost: „Celý Káchův život byl hrdinským třením nouze. Nakladatelské podnikání - samá ztráta. A tak byly časy, kdy vytahoval poslední knížky z knihovny, aby bylo na živobytí, a bylo těžko nám i jemu. Bylo také neveselo z krizí, kterými procházel socialismus, přátelé a svět vůbec. A přece přes všechno ten pelyněk byl spalován nekonečnou vírou v spravedlnost. Sedával doposledka s námi a jeho zrzavá, prošedivělá bradka vyrážela a zase klesala v souhlase i nesouhlase, s živostí, která nebyla ani v nás mladších.“¹⁸

Poznámky:

- 1) Halas, F., Za Michaelem Káchou. *Kritický měsíčník*, r. 3, č. 5-6, červen 1940, s. 271.
- 2) Mareš, M., Michael Kácha. *Svobodné noviny* 14. 5. 1946.
- 3) Brunner, V. H., Vzpomínka. In Dvořák, J., *Čtení o Mahenovi a Těsnohlídkovi*. Praha: Miroslav Stejskal, 1941, s. 148.
- 4) Korespondence Rudolfa Těsnohlídka s Michaelem Káchou. 1907-8. In Dvořák, op. cit., s. 170-171.
- 5) Brunner, op. cit., s. 148-149.
- 6) Nařízení nosit viditelné označení vešlo v protektorátu pro Židy v platnost až 1. září 1941.
- 7) Mareš, M., *Ze vzpomínek anarchisty, reportéra a válečného zločince*. Praha: Prostor, 1999, s. 79.
- 8) Typickým paradoxem naší současnosti je fakt, že krásné a umělecky i obsahově jedinečné tisky připravené Káchou se staly vyhledávaným sběratelským artiklem a drahým, dobře směřitelným artefaktem (stejně jako např. knihy vydávané pro nepříliš majetné čtenáře meziválečnou avantgardou).
- 9) Kamil Berdych (1885-1914) byl anarchisticky orientovaný básník a autodidakt. Jako nemanželský syn vyrůstal ve značně chudobě a živil se postupně jako knihařský pomocník, důlní dělník a posunovač kulís v Městském divadle na Vinohradech. Zemřel na tuberkulózu. Patřil do okruhu básníků-buřičů kolem S. K. Neumanna a literárními historiky je dnes označován za výjimečný talent (za života byly jeho verše otiskovány časopisecky a knižně vyšla jediná sbírka *Z melodií bastarda* /1907/).
- 10) Tomek, V., *Český anarchismus 1890-1925*. Praha: Filosofia, 1996, s. 637.
- 11) Srov. např. Wohlgemuthová, R., *Příspěvek k dějinám českého anarchistického hnutí v letech 1900-1914*. Praha: Academia, 1971.
- 12) Pro vystižení Káchovy osobnosti je příznačné např. disparátní vyznění příspěvků M. Káchy a B. Vrbenského do *Hlasů z Čubárova*, časopisu, který si političtí vězni internovaní v Göllersdorfu tajně vydávali: „Michael Kácha, narozen, redaktor, zavřen jsem, ani nevím proč. Důvody k propuštění: mám v Praze ještě osm lístků do Žofínských lázní a nechci tvrdit, že mi je pražská státní policie koupila jen proto, aby se na ně nýní chodil koupat pan okresní hejtman Chum. Připomínám, že jsem zanechal doma velké aquarium a pejska Šotka. V případě mého propuštění jsem ochoten dát k dispozici svoji zlatou žílu... M.U.Dr. Bohuslav Vrbenský: připomínám, že za moje propuštění žádala ‚Česká lékařská komora‘ a p. dvorní rada Univ. prof. Hlava se za mne osobně zaručil. Léčil bych třeba cholera, svrab a neštovice dohromady - jen kdyby mne pustili na svobodu. Třebaže jsem anarchistou, neztratil jsem

ještě víru v platnost zákonů a v to, že se nacházím v právním státě.

Protestuji a chci do Prahy.“ Havelka, F. J., *Zápisky z vyhnanství*.

Ilustrované dokumenty 1914-1916. Praha: Emil Šolc, 1919, s. 122-123.

13) Mareš, M., Michael Kácha, op. cit.

14) Tamtéž.

15) Resler, K., *Michael Kácha průkopník krásné české knihy*. Praha:

zvláštní tisk Ročenky českých knihtiskařů, sv. XXIV, 1941, s. 48.

16) ma, Nové německé nakladatelství, *Lidové Noviny* 31. 8. 1933, s. 9.

17) Přípravy knihy se týkal i dopis Julia Epsteina jménem Michael Kacha

Verlag známému historikovi anarchismu a pořadateli díla Michaila

Bakunina Maxi Nettlauovi do Vídně, datovaný 14. července 1933.

Epstein Nettlaua rovněž oslovil, aby do ankety přispěl. Max Nettlau si

na rubu tohoto dopisu udělal pětiřádkovou stenografickou poznámku

s datem 25. července 1933. Jeho osobitá úprava těsnopisu nám však

brání rozluštit obsah poznámky, a pravděpodobně tedy i vysvětlení,

proč v knize jeho příspěvek nenajdeme.

18) Halas, F., Za Michaelem Káchou, op. cit., s. 272.

Perzekuce českých anarchistů

Následující zpráva Karla St. Drzky o represích proti českým anarchistům byla publikována v červnu v roce 1906 v „časopise šířícím zásady bezvládí“ *Volných listech*, které vydával kolektiv českých anarchistických emigrantů v Americe sdružených ve skupině Bezvládí. *Volné listy* vycházely od roku 1890 až do roku 1917, kdy zanikají. Tento jedinečný časopis přinášel pravidelně zprávy o dění v českém anarchistickém hnutí a otiskoval kompletní znění v Čechách cenzurou konfiskovaných článků.

Zestárlá mrcha nejblahoslavenějších rakouských Césarů zase zafuněla do rozžhaveného vzduchu. Po 1. máji, který byl tentokráte opravdovým revolucionářským svátkem, přišly dny perzekucí - nebe pověstných habsburských tatíků se zatáhlo černými mraky a pušky vesele zahoukaly. Běda přemoženým, až se vyzuří bouře, běda těm, jež smete veliká Revoluce, která přichází.

Náš První máj byl vítěznou odpovědí nejen terorismu rakouské policie, ale i zkorumpovanému českému socialismu. Tak vřelých a zharmonizovaných svátků sbratření, jako byl například 1. máj v Praze, zažili jsme hodně málo.

Perzekuce se rozzuřila náhle několik dní před 1. májem. Připravovali jsme v žižkovském divadle drama Octava Mirbeau „Špatní pastýři“. Tři neděle ležela hra u pana cenzora a tři dni před 1. májem přišel její zákaz v době, kdy nebyl již vůbec očekáván. Plakát, kterým jsme oznamovali kamarádům májový tábor ve vinohradském „Orfeu“, bylo taktéž zakázáno nalepovati pro závadnou první větu: „Dělníci! Přátelé! Šestnáct let uplynulo od doby, kdy dělnictvo pod dojmem ukrutného roz-

sudku chicagské justice počalo v den 1. května protestovatí proti dnešním poměrům heslem: Osmihodinná doba pracovní atd.“ Pan cenzor v ní spatřoval urážku rakouské justice - jaká ironie pro bohy!

A První máj odešel: přinesl nové horizonty vzpoury a - nové represe.

Májové dvojčísli „Práce“ bylo zabaveno pro článek M. Mouzarta „Kulturní dokument“, původní práci francouzského kamaráda A. Beaura „Nutnost revoluce“ a pro článek Pavla Laichta „Ivan Sulikov“. Tiskárna předkládala v 5 hodin 39 minut a v 5 hodin 42 minut příběh do tiskárny policejní koncipista p. Slaviček, známý vůdce anarchistických perzekucí, vrhl se brutálně na kamaráda Káchu, vyrval mu exemplář „Práce“, který tento pročítal, a v průvodu nesčetných špiclů triumfálně odnesl celý náklad májového čísla. Fakta: od časného rána byla tiskárna hlídána policisty a špicly a každá veš, vyšedší z domu, byla řádně prohlédnuta. Nejsme tedy, jak by se mnozí domnívali, podrobeni v záležitostech cenzury c. k. blahoslavenému státnímu návladnictví, ale i departementu pražské policie, jejíž pracovní třiminutové rekordní úsilí nutno odměniti velkým obdivem a upřímnou pochvalou...

Ve dnech příštích perzekuce neustala. Z Poldiny u Huti na Kladně a z dolů v Bruchu bylo propuštěno na dvě stě našich kamarádů; výluka se šířila jako požár: všichni „psi“, kteří se dovolili oslaviti 1. máj odepřením práce, byli vyhozeni uhlobarony necitelně na dlažbu. Lidskost byla opět uražena a volá o pomstu! Sta nejlepších našich kamarádů na dlažbě! Oh a tak pomalu na východě svítá!

Zatím vyšlo 9. číslo časopisu „Práce“. A perzekuce triumfovala. Dvě minuty po předložení k cenzuře opakovalo se brutální sprostáctví páně Slavičkovo opět. Kácha, který odnášel konfiskovaná čísla, postřehl návštěvu policie a utekl na schoďště domu, v jehož přízemí tiskárna Ventova se nalézá, marně se snažil ukryti exempláře. Konečně je ukryl na záchodě, ale jeho odchod z domu byl postřehnut špicly; komisař nařídil prohlídku celého domu a zabavil opět celý náklad. Číslo bylo zabaveno hlavně pro přiložený článek E. Giraulta „Proti mili-

tarismu“ (La brosse lu l'air), pro III. část Kropotkinovy „Pařížské komuny“ a pro báseň J. Opolskýho „Ferez Koszut“... Minuly klidně dva dny, aniž by se bylo něco přihodilo.

Po dvou dnech, ve čtvrtek dne 10. května o 3. hodině odpolední dostavil se do redakce Káchovy dvorní rada Kursch, známý již z dob „Omladiny“, ohlásil Káchovi, že zabavené články obsahují devět těžkých zločinů, velezradu, vzpouru vojska atd. atd., vykonal domovní prohlídku, která zůstala bezvýslednou, zabavil četné rukopisy určené pro číslo příští a zatkl kam. Káchu, ačkoliv tento protestoval, neboť je vážně nemocen zánětem slepého střeva. Kácha byl dopraven ještě téhož večera k zemskému soudu do Prahy. Večer byla vykonána prohlídka i u druhého redaktora kam. Šrámka, jež zůstala rovněž bezvýslednou (inkriminované rukopisy zhltil dávno oheň), Šrámek byl zatčen též a v pátek byl odveden za Káchou. Týž osud stihl básníka Jana Opolskýho, který byl zatčen v Nové Pace, ač i ten je těžce nemocen tuberkulemi. Všichni tři budou ve vyšetřovací vazbě aspoň dva měsíce, neboť budou postaveni před porotu až v červencovém období.

Ve prospěch zatčených učiněny neprodleně potřebné kroky; známý pražský advokát Bouček byl požádán za právní ochranu, kterou přislíbil, ač není peněz, kterými by mu byla zaplacená. Dvorní rada Kursch prohlásil, že zatčené nelze propustiti ani za vysokou kauci, neboť článkem „Proti militarismu“ i básní Jana Opolskýho spáchali opravdu těžké zločiny velezrady, jež se, jak ironicky dodal, trestají nejpříznivěji desetiletým těžkým žalářem.

Aby bylo umožněno další pravidelné vycházení „Práce“, byla ohlášena zodpovědnou redaktorkou kam. Marie Müllerová; vydavatelství ponecháno Káchovi. Doufáme, že aniž bychom příliš prosili, budeme účinně podpořeni i americkými kamarády; upozorňujeme toliko, že jak vězeňský, tak i tiskový fond „Práce“ je zcela vyčerpán.

Perzekuční nebe je zataženo těžkými mraky. Dýchá se nám příliš těžce ve vzduchu příliš pokryteckém a příliš přehřátém dechem špiclů, policistů a prodajných pirátů... Nebe je zachmuřeno: můžeme tušit, na či hlavy sletí nové blesky, jež se

rozzuří? A kdo z nás nebude následovati Káchu a Šrámka v žalářní kasemata? Doba je vážná: přicházíme burcovati spáče a liknavé. Těm, kdož trpí první, přinášíme netoliko své sympatie, netoliko morální sílu, ale i sílu hmotnou.

Nuže, veliká Revoluce přichází. Na všech stranách bouříme se pro výboj chleba a svých práv, od věků deptání a perzekuování. Je na nás, abychom byli dosti silnými a připravenými, chceme-li zvítěziti. A známe povinnosti, jimiž jsme vázáni k svým dnes žalářovaným předbojovníkům. Nuže, plňme je!

Konfiskace a zatčení nebyly nijak výjimečným represivním nástrojem rakouských úřadů. Když se například koncem května 1905 konaly všestudentské slavnosti, kterých se účastnil i Michael Kácha a Fráňa Šrámek, byli oba redaktoři *Práce* zatčeni: Kácha za to, že nesl černorudý prapor, Šrámek za výkřiky směrem k policistovi, a následně odsouzeni na osm (Kácha) a šest dní. Proti rozsudku se odvolali.¹

Zdálo by se, že tím aféra končí, pokračování na sebe však nenechalo dlouho čekat. Šrámek byl koncem června pozván na vojenské cvičení, na což zareagoval prohlášením v *Práci* - básní Píšu mi psaní a prohlášením zakončeným „Pryč s militarismem!“² Na cvičení byl za toto antimilitaristické prohlášení zatčen a vojenským soudem odsouzen ke čtyřem týdnům vězení a degradaci. Šrámkův případ se díky snaze Miloslavy Hrdličkové a Káchy dostal do veřejného povědomí, věnovaly se mu pak i některé neanarchistické listy, které upozorňovaly především na skutečnost, že vojenský soud soudil Šrámka za články, které uveřejnil ještě jako civilista. Jak píše Kácha ve vzpomínkovém článku³ napsaném u příležitosti Šrámkových šedesátin, „případ Fráni Šrámka rozrušil veřejnost a vzbudil ohlasy i v zahraničí“.

Vohryzek ke Šrámkově případu sepsal rezoluci, kterou na táboru lidu v Bruchu (Lomu u Mostu) přijal několikatisícový dav. Kácha na zatčení reagoval prohlášením v *Práci* - bylo zkonfiskováno, ale přetištěno ve *Volných listech*, anarchistických novinách vydávaných komunitou českých přistěhovalců v New Yorku.⁴

Šrámek byl propuštěn 10. října. Druhý den po návratu z vězení dostal rozkaz nastoupit trest za všestudentské slavnosti,⁵ což však odmítl: „Protestoval jsem a oznamoval polic. řediteli, že mohu být jen přinucen nastoupiti trest toho dne. A nenastoupil jsem.“⁶

Šrámkovi pražští kamarádi mu 14. října uspořádali v hostinci U Zeleného stromu na Žižkově uvítací večírek. „Místnost byla nabitá a právě se podpisovaly dopisnice tehdejšímu policejnímu řediteli Kříkavovi, když do místnosti vtrhla policie... Tolik policajtů okolí Zeleného stromu nikdy předtím nevidělo. Schůze rozpuštěna za velkého vzrušení a zpívaná Pišou mi psaní vojanští páni... jsme byli zatčeni a odvezeni na policejní ředitelství,“⁷ popisuje průběh události Kácha ve zmiňovaném článku v *Lidových novinách*.

Tím to však pro Šrámka neskončilo, neboť byl ještě obviněn, že při zatýkání U Zeleného stromu měl říct: „Přátelé, prohlašuji, že Kříkava je beztaktní tvor!“ Toto obvinění bylo probíráno u soudu na začátku prosince. Šrámek tento výrok nepopřel, ale „podotkl, že v té chvíli, kdy jej pronesl, nebyl policejní ředitel dv. r. Kříkava u výkonu služby“, takže na něj nemůže být uplatněn paragraf o urážce činitele. Soud Šrámka nakonec osvobodil.⁸

Pro Káchu to rozhodně nebyl poslední pobyt ve vězení, jako aktivní anarchista byl pod stálým dohledem policie a musel absolvovat kromě množství domovních prohlídek i mnoho zatčení a věznění.

Další vlně perzekucí čelilo anarchistické hnutí hned v první polovině roku 1906. Kácha se v poutech ocitl hned v lednu. Jak čteme v *Plzeňských listech*⁹ nebo v *Národní politice*, Kácha byl zatčen „pro násilné chování se vůči policejnímu koncipistovi Slavíčkovvi, který vykonával v jeho bytě domovní prohlídku“.¹⁰ Podíváme-li se na informaci o zatčení Káchy v *Práci*, můžeme si utvořit představu o tom, co rakouské úřady považovaly za „násilné chování“: „byla vykonána dodatečná prohlídka v redakci *Práce* za účelem zabavení konfiskovaného čísla 26. Však policejní úředník... může jíti a šlapati po rukopisech a papírech na zemi rozložených, určených k expedici, a upozorní-li ho někdo

dotknutím se velebně jeho nohy, která šlape papíry - tu rozčileně konstatuje, že je bit.“¹¹

Zatčení proběhlo jedenáct dnů po tomto incidentu, načež byl Kácha „podroben hnusné proceduře, obvyklé u prokázaných zločinců. (Měření, otiskování prstů, fotografování a jiné příjemnosti.) Jest obviněn ze zločinu dle parag. 81 a dodán c. k. zemskému soudu - kde soudce po zavedení protokolu povážlivě kroutí hlavou nad přitaženým § 81, propouští hrozného zločince a dovoluje vyšetřování na svobodě.“¹² 23. února byl pak Kácha soudem osvobozen.¹³

Perzekuční vlna měla negativní vliv především na anarchistický tisk. Redaktor Karel Vohryzek byl zatčen ve stejnou dobu jako Kácha, *Omladina*, v níž pracoval, přestala v lednu 1906 vycházet. *Práce* podléhala čím dál většimu množství konfiskací. Hnutí se však s perzekucí svým způsobem vypořádalo i díky „výraznější podpoře, kterou v těchto měsících poskytovali anarchistům severočestí horníci“.¹⁴ Poslední číslo *Omladiny* (5. číslo IV. ročníku) bylo zabaveno, místo něj vyšlo neperiodické číslo s názvem *Plameny* (25. 1. 1906). Hned 31. ledna pak na *Omladinu* navazuje list s obměněným názvem - *Nová Omladina*.¹⁵

Konfiskace postihly opět skoro všechna čísla tohoto ročníku *Práce*, v květnu dosáhla cenzura takové podoby, že k tomu redakce na titulní straně *Práce* vydala prohlášení, v němž upozorňuje na neuvěřitelný výkon policejních orgánů, které májové vydání *Práce* dokázaly v tiskárně zabavit za pouhé tři minuty. *Práce* podle prohlášení podléhá konfiskaci za každých okolností, neboť „policejní zřízení přiznaně hlídali tiskárnu po celý den a na osobách, které odnášely z tiskárny objednané tiskoviny, vyzvídali, zda nenesou čas. Práci“.¹⁶ Podrobnější popis konfiskační praxe pak můžeme nalézt i v cenzurou dotčeném prvomájovém čísle *1. máj revolucionářů 1906*: „Báječný rekord! Za 3, no připustíme za 4 minuty následující výkon spojených sil: Censor přečetl 16 stran, nařídil konfiskace a policejní koncipient Slavíček doběhl (snad) z nejbližšího komisařství (vzdáleného nejméně 5 minut na kole) a zabavil dosud vytištěné exempláře.“¹⁷ V souvislosti s touto cenzurní příhodou se Kácha se Šrámkem ocitli znovu před soudem.

10. května bylo Káchovi sděleno, že zabavené články obsahují devět zločinů, a po domovní prohlídce, při níž se nic kompromitujícího nenašlo, ale mnoho rukopisů do příštího čísla bylo zabaveno, byl přes protesty, že je po operaci slepého střeva, zatčen.

Kromě Káchy policie zatkla i Fránu Šrámka a Jana Opolského. Desáté číslo *Práce* (23. května 1906) se tedy muselo obejít bez obou redaktorů. Noviny však vycházely po celou dobu Káchova zatčení, místo Káchy je jako odpovědná redaktorka uvedena jeho družka, Marie Müllerová. Šrámek byl z vazby propuštěn po třech týdnech,¹⁸ Kácha Šrámka, zatvrzelého výslechem a vazbou, přemluvil, aby prohlásil, že on texty nečetl a nedával je do tiskárny, protože je zbytečné, aby vyseďával v kriminále, když je ho třeba venku pro vedení listu.¹⁹ Šrámek i Opolský byli zproštěni obžaloby.

Redakci se sice z vazby vrátila jedna z výrazných osobností, ale musela čelit dalším nesnázím: „K trapnosti vyšetřovací vazby družila se nemoc a neutěšené zprávy o tom, že *Práce* díky činnosti policejních orgánů nemůže sehnati tiskárnu. Jak čtenářům známo, bylo každé číslo, vydané za mého uvěznění, tisknuto v jiné tiskárně.“²⁰

Dne 22. června byl případ řešen u soudu. Podle denního tisku²¹ byl Kácha obžalován ze zločinu velezrady (kvůli otištění protimilitaristického článku E. Giraulta) a z přečinu proti veřejnému pokoji a řádu. Nakonec porota rozhodla, že tyto prohřešky nespáchal, ale že došlo k zanedbání povinné redaktorské péče. Za to byl odsouzen na 6 týdnů vězení a k uhrazení výloh ve výši 40 korun.²² Kácha byl po více než šestitýdenní vazbě propuštěn, ale na svobodě nepobyl dlouho, neboť 27. července musel nastoupit šestitýdenní trest.

Poznámky:

- 1) *Práce*, r. 1, č. 13, 7. 7. 1905, s. 5.
- 2) Obojí v *Práci*, r. 1, č. 16, 18. 8. 1905. Prohlášení na úvodním listu, báseň na s. 2.
- 3) Kácha, M., Šrámek buřič. In: *Lidové noviny* 19. 1. 1937, s. 9.
- 4) *Volné listy*, č. 166, listopad 1905, s. 9-10.
- 5) Podle Káchových vzpomínek dostali před návratem Šrámka z vězení rozkaz k nastoupení trestu (Šrámek osm a Kácha čtrnáct dní vězení - vzpomínky jsou mírně nepřesné, nejspíš kvůli časovému odstupu. Kácha nastoupil osmidenní trest, Šrámek podle ostatních pramenů dostal šest dní vězení.)
- 6) Šrámek, F., Policejní ředitel. *Práce*, r. 1, č. 21, 29. 10. 1905, s. 3.
- 7) Kácha, M., Šrámek buřič, op. cit., dále viz Hrdličková-Šrámková: Fráňa Šrámek v revolučních letech 1905 a 1906. In: Šrámek, F. *V boj: Revoluční písně z let 1901-06*. Praha: Československý spisovatel, 1953.
- 8) Dozvuky vřestudentské slavnosti. *Národní politika*, 336, 6. 12. 1905, s. 6-7, ranní vydání. Také Hrdličková-Šrámková, op. cit., s. 116.
- 9) Zatčení anarchisté. *Plzeňské listy*, r. 30, 19. 1. 1906, s. 3.
- 10) Zatčení redaktorů anarchistických časopisů. *Národní politika*, 17, 18. 1. 1906, s. 3, ranní vydání. Zpráva informuje také o zatčení Vohryzka, který byl v říjnu odsouzen k desetidennímu vězení pro urážku strážce, a údajném zatčení Kaliny.
- 11) Persekuce. *Práce*, r. 2, č. 1, 26. 1. 1906, s. 7.
- 12) Tamtéž.
- 13) *Národní politika* 24. 2. 1906, s. 9.
- 14) Wohlgemuthová, R., *Příspěvek k dějinám českého anarchistického hnutí v letech 1900-1914*. Praha: Academia, 1971, s. 38.
- 15) Tomek, V., *Český anarchismus a jeho publicistika 1880-1925*. Praha: Filosofia, 2002, s. 371-377. Wohlgemuthová, op. cit., s. 38-39.
- 16) *Práce*, r. 2, č. 9, 10. 5. 1906, s. 1.
- 17) *1. máj revolucionářů 1906*, květen 1906, s. 16.
- 18) *Práce*, r. 2, č. 13, 5. 7. 1906, s. 6-7.
- 19) Srov. Hrdličková-Šrámková, op. cit., s. 117.
- 20) *Práce*, r. 2, č. 13, 5. 7. 1906, s. 6-7.
- 21) Např. *Čas*, r. 20, č. 172, 1906, s. 9.
- 22) Podle *Práce* bylo odnětí svobody trestem za redaktorské zanedbání v článku považovaném za velezrádný a 40 korun byla pokuta za druhý přečin - článek naplňující pobuřování.

Dopis Pierru Ramusovi

Žižkov, 6. září 1909

Milý Ramusi,¹

na základě mého pátrání v aféře „Vohryzkových policejních služeb“ jsme já a pražští kamarádi přesvědčeni, že K. Vohryzek žádný špicl nebyl a žádný špicl není. A následkem toho, navzdory jiným míněním, která socialistickou věc postihují z hlediska anarchistického názoru, avšak nejsou ještě dokonale objasněna, osvědčuji tímto, že Vohryzek je momentálně bez prostředků a jeho rodina trpí ukrutnou bídou. Snad dokážeš, tak jako já, svoji nynější podrážděnost vůči Vohryzkovi nechat stranou - já alespoň obstarám něco z toho, o čem se ve Vohryzkově dopise píše.

Neznám úplnou adresu doktora Kadische, tak tě prosím, abys ji doplnil a dopis poslal nebo osobně adresátovi doručil.

S kamarádkým pozdravem
Kácha Michael
Žižkov, Jeseniova 51n

Nazdar! Nota bene - Tento dopis přeložil z češtiny Josef Bláha.

Přeju ti všechno nejlepší.

Poznámka v rámečku:

M. Kácha: V říjnu 1918 se našlo v aktech, že K. V. policejním špionem byl.²

Poznámky:

- 1) Pierre Ramus (1882-1942), vl. jm. Rudolf Großmann, byl jedním z nejvýznačnějších rakouských anarchistů a antimilitaristů své doby.
- 2) Dopis, uložený v International Institute of Social History, Amsterdam, Fond Pierre Ramus Papers, složka 140 (digitalizováno jako ARCHO1162.140.pdf, s. 9-11), přeložil Čestmír Pelikán.

Žitov, 6. Sept. 09.

Lieber Ramus!

Durch meine Untersuchungen
in der Affaire der „polizeilichen
Diensten Vohryzek's“ habe ich mich
und die prager Kameraden
überzeugt, dass K. Vohryzek
keine Spitzel war und kein
Spitzel ist! Und im Folge
dessen, trotz dem, dass andere
Meinungen, die die sozialisti-
sche Sache in der Hinsicht
der anord. tischen Anschau-
ung betrifft, noch nicht
vollkommen erklärt sind
bestätigt ich hiermit, dass
Vohryzek derzeit ohne Mittel
ist und seine Familie einen
grausamen Noth leidet. Wenn
Du kannst so wie ich, deine
Animosität gegen Vohryzek
deztzeit zur Seite lassen, so
besorge wenigstens etwas

Michaela Káchy

obrana anarchismu

Diskuse o akcentu na anarchistickou ideu a její směřování či o akcentu na praxi, „přímou akci“ v rámci hnutí se táhla jako spodní proud zejména v prvním desetiletí 20. století a byla první závažnou polemikou a promyšlením smyslu a směřování českého anarchismu, diskusí o zásadách i praktických krocích hnutí.

Jestliže Česká anarchistická federace (ČAF) deklarovala, že chce „státi vedle anarchistických sdružení odborových a spojuvati v společné práci myšlence anarchistické přístupné pracovníky všech oborů a všech společenských vrstev“ a „provésti organizaci volných skupin, umožniti styk a společnou práci skupin i jednotlivců, podporovati volnou iniciativu... solidaritu... kromě všeobecné propagandy anarchistických myšlének... šířiti pochopení pro myšlénku všeobecné stávky“, že tedy „spolupracovníci ČAF pracují jednak sdružení ve volných skupinách, jednak jako jednotlivci na vlastní pěst“, ¹ pak to znamenalo, že zdůvodnila organizační smysl své paralelní existence, svého spolupracovníctví a s tím i svou dvoukolejnost. Tato dvousečnost, byť zdůvodňovaná jako potřebná a sjednocující, se postupně ukazovala jako slabá stránka hnutí. Jako by se z obou stran přístupu jejich nositelé spokojili s odůvodněním svého místa a své role v hnutí. Ale ve skutečnosti se tak hnutí stávalo spíše kýženou potencialitou nežli realitou. Jedni viděli praktické poslání hnutí v rozšiřující se odborové bázi, druzí se soustředili na přesvědčení individua a jeho osvobozující roli, na anarchismus jako myšlenkový proud.

Bohuslav Vrbenský přišel v listopadu 1913 na zasedání pražské skupiny se záměrem oživit hnutí a učinit ho životaschopněj-

ším coby politickou stranu. Na to reagoval odmítavým stanoviskem Michael Kácha, redaktor časopisu *Záduha*, a postupně vyvracel Vrbenského návrhy. Následující diskuse o případných změnách nakonec dospěly na krajské konferenci ČAF v Duchcově v únoru 1914 k rozhodnutí, aby obě stanoviska byla písemně zpracována a rozeslána k diskusi před velikonočním sjezdem v dubnu 1914.

Vrbenský ve svém návrhu, který podal „za sebe a ještě několik kamarádů z pražské skupiny“, představil novou platformu anarchistického hnutí v podobě „svérázné politické strany“. Současně byla k diskusi předložena „za protestující kamarády“ Michaelem Káchou důkladná kritika tohoto dokumentu.

Vrbenského návrh byl motivován snahou o překlenutí rozporu mezi ideou anarchistické menšiny, hnutím volných anarchistických skupin, tzv. iniciativní revolucionářskou menšinou na jedné straně a bází odborové, potenciálně anarchistické masy na druhé straně. Šel ale mnohem dále. Navrhuje pro celé hnutí českého anarchismu ustavení „politické strany svérázné“ pod názvem Strana českých anarchistů komunistů a říká, že tato strana má „určitý politický cíl, pro jehož uskutečnění soustavně pracujeme, a tím je: anarchistický komunismus, čili uspořádání společnosti bez formace státní, kde hospodářským základem mají být venkovské zemědělské komuny (...) a organizovaná tělesa ostatních odborů lidské užitečné práce, a politickým základem (...) společenské smlouvy mezi nejrůznějšími odbory.“²

Pro dosažení cíle politických snah uvádí Vrbenský jako politickou taktiku „všeobecnou stávku hospodářskou a zásadní antimilitarismus (i proti milici lidové). Těmito dvěma skutečně socialistickými taktickými prostředky hlásáme a děláme skutečnou politiku sociální, jež směřuje jednak proti organizacím státním, jednak proti složce dnešních států, kapitalismu a buržoáctví... Odmítáme zásadně volby do všech institucí, *kde se tvoří zákony*...“³ Pro tradičně internacionalistické anarchistické intence zde byl zcela výjimečným bod: návrh národnostního programu: „Jako strana politická chceme organizovati politicky svůj národ. Maximální, konečný program národnostní splývá

úplně s naším anarchistickým cílem politicko-hospodářským (chceme tedy připravovati organizaci svého národa) a ten je nám nejbližší a pro něj dovedeme nejlépe pracovati... v duchu anarchistického komunismu.“⁴ Dále se věnoval decentralizaci průmyslu s tím, že „národ má vyráběti pro svoji potřebu a ne pro export. Český proletariát po exportu, a tudíž i po velmoenské politice Rakouska naprosto netouží... Jsme tedy otevřeně proti Rakousku jako státu... a přiznáváme se k principu *nacionalizace* pro aktuální i budoucí politickou akci národnostní. To jest, ať jednotlivé kusy národnostních těles Rakousko obývajících se semknou v samostatné národnostní celky... Pracovati nám tedy třeba pro svobodu politickou i hospodářskou svého národa... Jsme tedy proti historickému státu českému, jednak z *důvodů zásadních* opět, jednak z *důvodů praxe* spravedlnostní k jiným národům.“⁵

Vrbenský věnoval pozornost i nárysu kulturního programu s taktikou přímé akce. V návrhu hospodářského programu uvádí, že „konečným... cílem hospodářsko-politickým... (je) organizace národa dle principu anarchistického komunismu, neboli zespolečenštění všech předmětů výroby i konzumu, všeho majetku vůbec, odstranění mzdové soustavy. (...) K tomuto... cíli... strana... spěje jednak prostředky revolučními, tj. převratem myslí, získáváním lidu pro myšlenku všeobecné stávky hospodářské, evoluce musí nutně přejíti v revoluci.“⁶ To, co Neumann nazýval „hnutím myšlenkovým“ a situoval do ČAF jako mozku anarchismu, nyní Vrbenský spojil pouze s odborovými organizacemi: „Nositeli idejí konečného osvobození i potřeb aktuálních v Straně českých anarchistů komunistů jsou jediné odborové organizace.“⁷

Ohledně samostatné organizace navrhované strany autor vymezil její odlišnost „od organizací jiných politických stran. Základním principem organizačním jest samospráva. Nejdůležitější jedničkou je autonomní organizace odborová... Odtud vycházejí všechny podněty... a nikoliv z ústředí... jako... u jiných stran politických. *Výkonného výboru u nás vůbec býti nemůže.*“⁸ Nicméně v organizačních záležitostech používá Vrbenský slova „závazná“, jde-li o schválení většinou sjezdu.

Zároveň však dodává, že „hlasování na sjezdech a usnesení se sjezdů jako nejvyšší instituce strany stávají se ve skutečnosti jen *formálním* projevením vůle všech skupin, takže sjezdy nejsou diktátory, ani výkonnými výbory, nýbrž jen projevem vůle všech.“⁹ Takže Vrbenský má sám problém, jak závazné učinit nevyhmatelným, čili nezávazným, tedy ve stejném smyslu jako politickou stranu pojmenovat „svéráznou“.

Není náhodné, že Vrbenský uzavřel text svého návrhu větou, za jejímž obsahem spatřoval zřejmě celý svůj návrh, totiž: „Zásada pro věc anarchismu, nejen slova - ale i dobré skutky.“¹⁰

Vrbenský ve svém návrhu na dvou místech používá formulace „zásadní důvody“ ve smyslu důvody anarchistických zásad, a „*důvody praktické*“, nebo „*důvody praxe*“, jimiž na uvedených místech podpořil svou argumentaci proti existenci tehdejšího Rakouska ve prospěch českého národa. Zároveň to ale znamenalo, že kombinace důvodů zásadních a praktických byla pro autora klíčem k nalezení cesty nejen k překonání dosavadních paralelních směřování („hnutí myšlenkové“, „hnutí dělnické“, SKN), ale také, že důvody praxe mohly někde převážit nad zásadami, resp. že zásady mohly ustoupit důvodům praxe. Tady dostávala diferenciaci českého anarchismu své metodologické pojmenování.

Ve svém textu Michael Kácha vysvětluje, že to, s čím přichází, „není protinávrh, spíše protest a kritika návrhu kamaráda dr. Vrbenského“.¹¹ Káchovo stanovisko je poměrně důkladné, stěžejní je principiální odmítnutí záměru organizovat anarchistické hnutí jako politickou stranu, zatímco ostatní námítky s tímto odmítnutím souvisejí. Na samém začátku dává ovšem najevo, že se proti založení nové strany nestaví, ale odmítá, aby nesla v názvu přívlástek anarchie. Již tady se projevuje Káchova prozíravost, v níž varoval před nebezpečím pro hnutí a anticipoval pozdější peripetie českého anarchismu: „Protestujeme proti návrhu... o založení politické strany českých anarchistů z těchže důvodů, jako vždy dosud stavěli jsme se proti všemu kompromitujícímu. Nebo ideu naší kompromitující činnosti lidí. ... Náš protest není snad sporem o slovíčka,

nám jde o věci hlubší a jdoucí pod povrch na pohled nevinných návrhů, vidíme v nich zárodek, a to zřejmě - příštích kompromisů.“¹² Již v samotném počátku Káchova protestu je zpochybňováno použití přívlastku *politický* v souvislosti s anarchistickým směřováním. Slovo *politika* znamená „činnost vyvěrající z dnešního státního řádu, činnost v jeho mezích, podřízenou dalším vývojem tohoto státu. V tomto smyslu proto nelze vůbec mluvit o *politické anarchistické straně*, protože to znamená protimluv.“¹³ Kácha připomíná, že tradičním předmětem anarchistické negace byla a je činnost a usilování sociálních demokratů, „kteří pomocí všeobecného hlasovacího práva a volených zástupců směřují k dobytí politické moci, aby ji převzali z rukou buržoazních stran... Jelikož naše cíle i naše taktika jsou oproti ní naprosto rozlišny, tím více je třeba varovati se stejného titulu *politická strana*... Všechny tyto činnosti *politické* mají za cíl: získávání moci ve státě a tím jsou *státotvorci*...“, zatímco naopak „naše činnost je zřejmě povahy *protipolitické*, protože máme taktiku přímé akce. Jelikož základem každé *politické akce* jest omezení, což přičí se našim zásadám, stavíme se proti přeměně v *politickou stranu* a míníme, že nemá se vnučovati jiný význam slovům, kterého opravdu nemají.“¹⁴

Konsekvencím *politické strany* tedy odpovídá, že „*má-li strana nabýti svého původního určení... musí mít již povahu strany*“. To znamená: „*Odmítnouti mravní zásadu anarchistické solidarity a nahraditi ji disciplinou, útvarem nesvobodářů a fanatických dogmatářů*.“¹⁵ O šest let později napíše Neumann tato slova: „Skutečnost šla přes nás... silný náš idealism nesmí zbaběle ustupovat před drsnými prostředky skutečnosti, máme-li přispívati k uskutečnění socialismu i skutky a nejen krásnými slovy“,¹⁶ která naopak demonstrují Vrbenského „*důvody praxe*“ na úkor „*zásadních důvodů*“. Kromě toho Kácha poukazuje na centralistickou povahu strany, její přezírání názorových menšin a nesmyslnost snahy „*vnučovati tomuto slovu význam naprosto jiný, nežli má*...“¹⁷ To, že „*musíme se ohražovati proti nenáviděnému... partajnictví, došlo k tomu proto, že hovilo naše hnutí slabošsky kompromisům a nedovedlo se opřítí snahám lidí, kteří nechali se nazývat anarchisty a dovedli i působit ve volbách do*

parlamentu“,¹⁸ předjímal Kácha pozdější ministerskou kariéru Vrbenského. Nakolik vycítil Kácha, že důvody praxe rozhodovaly ve Vrbenského úvahách, můžeme vyčíst i z jeho zdůraznění věty: „*Je zapotřebí, aby naše taktika byla opřena o zásadu, a ne aby zásada se uzpůsobovala taktice, která snad byla výsledkem změny poměrů, nebo dokonce okamžitých rozmarů.*“¹⁹

Káchovo stanovisko vyplývá z pozice, která charakterizovala a vyjadřovala směřování ČAF, když se v *Práci* uvádělo např., že anarchisté „postavili za cíl volného člověka, a ne poslušného řadového vojáčka“.²⁰ S tím rezonuje i jeho vyjádření, že „*anarchie je široký, citový, myšlenkový proud, který nedá se vměstnati do úzkého rámce strany. Anarchie není pouze rozumovou spekulací, nýbrž i věcí citu, z něhož vyvěrá morální spojenectví, které se nedá naučiti, ale musí být vycítěno.* Učiniti jen krůček na kluzké dráze kompromisů, to znamená rychlé sklouznutí do korytka, kam všechny strany již splynuly, a tím měniti od případu k případu svá stanoviska, jako to činí strany parlamentární.“²¹

Ohledně návrhu k národnostnímu programu Kácha Vrbenskému vytýká, že „bagatelizuje zásady Internacionály“, oponuje: „Jsme-li zásadně proti všem státním útvarům, je zbytečno zabývat se tak široce a dlouze Rakouskem, jehož státní cíle nejsou nijak odlišny států jiných. (...) Národnostní separatism po stránce národnostní, hospodářské, kulturní a snad dokonce sociální je monstrem pro revoluční socialism nepřijatelným.“ Za nepochopitelnou považuje Kácha skutečnost, že Vrbenský „vypustil ze svého návrhu mezinárodnost a úplně pomijí naše příslušenství a spojenectví k mezinárodnímu hnutí anarchického a naše povinnosti nově utvořenému sekretariátu Anarchistické internacionály.“²²

„Aktuelní hospodářský program“ zaměřený ke „zvednutí hospodářských a společenských poměrů lidu již za stávajícího sociálního zřízení“ načrtl Vrbenský v jedenácti bodech, mj. od zkrácení pracovní doby přes každoroční placenou dovolenou, zrušení noční práce, bezpečnost a hygienu práce, sociální pojištění, zakládání konzumních a výrobních podniků. Tady se Kácha zastavil u bodu zavedení placených dělnických inspekto-

rů nezavislých na příslušných závodech a poznamenal, že takové opatření by muselo být uzákoněno a lze jen očekávat, že „mnoho jím dělníci nezískají, protože bude tak zákonně ‚upraveno‘, že dělnictvu, zejména revolučním socialistům výhody nepřinese“.²³ Rovněž otázka „řádného sociálního pojištění pro úraz, invaliditu a stáří“ by měla být vynucována na státu, přičemž anarchisté, kteří jsou proti státu, by se měli „domáhati na státu ‚dobrodiní‘ starobního a invalidního pojištění“, což - jak Kácha poznamenal - například francouzští dělníci „tohoto dobrodiní státu šmahem zamítali a my anarchisté je máme na rakouském státě vymáhati?“²⁴ Souhrnně Kácha konstatuje, že Vrbenského hospodářský program je „jen jedenáct hesel a dokazuje se jimi, kterak lehkou hesla se vyřknou, ale jak těžko se zpracovává opravdový pracovní program“, protože různé požadavky musí být důkladně prostudovány, „a tudíž není ani myslitelné v jedné a té samé organizaci luštit všechny otázky“.²⁵

V části návrhu věnované organizačním otázkám strany si Kácha s nelibostí všimá podtrženého slova *závaznost*, že „usnesení většinou sjezdu... přijaté, je *závazné* pro všechny příslušníky Strany českých anarchistů komunistů do odvolání snad sjezdem následujícím.“²⁶ Poznamenává, že dodržování, tj. „šetření zásad autonomně federativních končí - závazností. Tot počátek zlého.“²⁷ Kácha si dále všimá konsekvencí, které vyplývají z toho, že se pro určitou věc třeba vyslovila jen nepatrně přesahující většina, zatímco ostatní se musí podrobit. Svou kritiku pak uzavírá shrnujícím konstatováním: „Anarchisté budou se vždy řídit solidaritou a volnou dohodou, ne usnesením pochybných majorit.“²⁸ Nabádá, aby kamarádi z hnutí důkladně zvážili, zda návrh Vrbenského „je s to naše hnutí povznést, nebo není-li ve své podstatě nebezpečím, které myšlenku anarchismu v načrtnutém programu strany znehodnotí“.²⁹

Uvedené příspěvky k diskusi jsou nejen svědectvím o paralelní podobě anarchistického směřování, ale i dokumentem jeho uchopení, o porozumění podobě hnutí a jeho potřeb. Na jedné straně pocit potřeby radikálního léčebného zákroku, na druhé straně alarmující varování před zákrokem ohrožujícím samotné hnutí. Tím, že Vrbenský užil ve svém návrhu pojmu

„důvody zásad“ a „důvody praktické“, pojmenoval možná nevědomě svou metodologii navrhované „léčby“ hnutí. Ale pojmenoval také onu nit, která se s hnutím táhla již více nebo méně jako rozdělující, diferencující v celém jeho utváření, v jeho sociálně diferencované genezi. V ní na jedné straně rezonovaly sociální a sociálně politické problémy nejchudších a nejnižší postavených vrstev, na druhé straně otázky a problémy spatřované prizmatem těmto vrstvám blízkého a chápajícího radikálního a revoltujícího intelektuála, literáta a umělce. Vrbenský tuto genezi pochopil jako nutnost tuto radikálnost a revoltu učinit mobilizující silou a praktickým činem, nástrojem, jemuž se mohou (či musí) přizpůsobit i dosavadní tradiční zásady, a přesto nástrojem, který neztrácí svou identitu smyslu a cíle. Kácha tuto genezi pochopil jako ohrožení anarchistické identity, neboť se dotýkala zásad, na nichž dosavadní anarchismus vyrůstal, utvářel se a nalézal svůj smysl a poslání. Rozpoznal tyto praktické důvody domyšlené Vrbenským jako rysy a prvky cizorodé, jako ohrožující samotnou identitu hnutí.

K oběma stanoviskům se vyjádřily newyorské *Volné listy*: „Ve vybudování politické anarchistické strany vidíme zlo, které by pohřbilo ideu nebo spíš oddálilo na nesmírnou dál... znamenalo by to skutečný úpadek anarchie proto, že jejím základem i cílem svoboda jest, a stál-li by zde i jen zdánlivý paragraf, pak by tu svobody vůbec nestávalo, nebo by byla omezená, a *omezená svoboda přece není svobodou.*“³⁰

Nicméně když se 11. až 13. dubna 1914 sešel anarchistický sjezd, bylo jeho výsledkem přijetí návrhu Vrbenského. V oficiálním zápisu stojí, že „čeští anarchisté komunisté se organizují ve Federaci českých anarchistů komunistů, jejíž program vypracuje zvláštní, sjezdem k tomu určená komise a předloží příštímu sjezdu k schválení. Jako základ k detailnímu propracování programu přijat jednomyslně návrh kamaráda Vrbenského; jednotlivé speciální návrhy, změny a doplňky buďtež organizacemi předloženy k diskusi na krajských konferencích.“³¹ Ovšem o politické straně v zápisu není ani zmínka. Jméno Michaela Káchy je uvedeno pod bodem Provedené volby pouze mezi sedmi zvolenými zemskými důvěrníky; není uvedeno ani

mezi redaktory listů *Záduhy*, ani *Mladého průkopníka*, a jak lze předpokládat ani mezi členy komise určené k podrobnému zpracování programu podle návrhu Vrbenského.

Spor o to, v jaké podobě by mohlo být české anarchistické hnutí napříště životaschopné, byl přerušen událostmi světové války. Naznačené kroky důvodů praktických na úkor důvodů zásadních napovídaly o směru příštích akcentů za změněných historických okolností a v souvislostech nových historických zkušeností.

Válka znamenala zastavení činnosti anarchistických časopisů a organizací, někteří aktivisté byli již zatčeni, jiní internováni či povoláni do armády. Mezi zatčenými byli už z počátku války i Michael Kácha a Bohuslav Vrbenský. První později putoval do internačního tábora v Mittergrabernu u Oberhollabrunnu a druhý do internačního tábora v Raschalle.³²

Protirakouské a antimilitaristické aktivity sblížovaly anarchokomunisty s národními socialisty, částečně již před válkou, posléze v internaci a po propuštění vzájemná vstřícná aktivita obou seskupení zesilovala. Tady se mezi radikalizovanými, ale roztržštěnými silami severočeských horníků a dělníků posilovala představa semknutých sil, naznačených v předválečných diskusích o politické straně. Okolnosti válečných peripetií napovídaly pro příklon k Vrbenského řešení a protirakouský a socialistický směr národních socialistů skýtal připravenou platformu nejen pro vzájemné porozumění, ale i hotovou organizační podobu - politické strany.

Již v září 1917 se sešli pražští dělníci důvěrníci nejen za národní socialisty a za anarchokomunisty, ale i za sociální demokraty a usnesli se sloučit veškeré odborové organizace pod jednotným ústředím.³³ Tehdy se ještě uvažovalo o vzniku politické strany na základě tzv. českého socialismu, v níž by byli zastoupeni národní sociálové, anarchokomunisté a nacionalistická opozice v sociální demokracii. Když byl Vrbenský propuštěn z internace, v lednu 1918, zintenzivněla s jeho účastí ještě jednání o nové socialistické straně. Vrbenský navázal znovu kontakty s předválečnými funkcionáři FČAK a jednal o sjednocení s národně sociální stranou. Na konferenci anar-

chokomunistů v Duchcově (3. února 1918) byla vyslovena podpora pro jednotnou českou socialistickou stranu a pro jednání o sloučení byli zvoleni zástupci B. Vrbenský, M. Kácha, J. Kovář, J. Štych, L. Landová-Štychová. Ve dnech 30. března - 1. dubna 1918 na sjezdu národně sociální strany došlo ke sjednocení - vznikla Česká strana socialistická (s většinou členstva původní národně sociální strany). Program nové strany se hlásil k socialismu, česká společnost měla být z kapitalistické přetvořena v socialistickou, vykořisťování člověka člověkem má být odstraněno, má být zrušen mzdový systém, organizace hospodářského života má být založena na zájmech celé společnosti, a nikoliv na zájmech jednotlivců. Vedle politické rovnosti má být i sociální rovnost a hmotné zabezpečení každého jedince, individuální vývoj člověka a jeho štěstí se má zaměřit podle jeho schopností a náklonnosti. Držení a správa výroby by měla být předána bezprostředním výrobcům. Podle programu nové strany je třeba odloučit politickou sféru státní moci od hospodářské sféry, neboť nová strana se staví proti tzv. státnímu socialismu. Právě proto, aby nedošlo ke státnímu socialismu, budou znárodněné výrobní prostředky v držení a správě bezprostředních výrobců (odborů výrobců). Taková bude autonomie a demokratizace společenské výroby. Ačkoli v programu nebyly obsaženy anarchokomunistické prostředky jako všeobecná stávka, ozbrojený boj, přímá akce, revoluční povstání, byli čeští anarchokomunisté spokojeni s dosaženým organizačním a programovým ujednáním. Cesta k socialismu byla spatřována v postupných reformách.³⁴

Přestože tedy některé základní anarchistické zásady byly v tomto programu pominuty, z hlediska anarchokomunismu to byl jakýsi hybridní program včetně akceptování té politické strany, jež v roce 1914 budila u Káchy a části anarchistů znepokojení a odmítání. Neumann pojmenoval tento hybridní stav jako „moderní socialism (který) vyvíjí se mezi dvěma protilehlými metami, mezi státním socialismem... a volným komunismem svobodářským... jehož nejtypičtější metodou byl revoluční syndikalismus. Jisté zásady a jisté požadavky jsou však společny oběma směrům a každý socialismus musí je přijmout v *zásadě*

i v *praxi* jako nezbytnou kostru...“³⁵ Ekvilibristika, které se v roce 1914 dopouštěl Vrbenský, se objevuje u Neumanna jako pokus o porovnání „státního socialismu“ a „volného komunismu svobodářského“. Tyto dvě tváře nové strany představovaly posléze a dočasně její levé a pravé křídlo. Ve vedení České strany socialistické byli anarchokomunisté zastoupeni Bohuslavem Vrbenským a Hynkem Holubem.

Po vzniku Československa se B. Vrbenský se stal ministrem zásobování. Za socialisty prohlásil v Národním shromáždění, že stávající „systém musí být průběhem doby odstraněn, že musejí být zavedeny hluboké sociální změny ve společnosti, aby majetek společenský dostal se veškerému tomu lidu... zdravou cestou vývojovou.“³⁶ Vrbenský se z pozice svého ministerstva snažil zohlednit nedostatek potravin na hornickém severu a rovněž vytvořil radikální návrh socializačního programu (vyvlastňování větších podniků, dolů, činžovních domů, půdy bývalých císařských a dvorských statků, jejich předání do správy družstvům a přidělování půdy malým rolníkům a domkářům). V klubu poslanců socialistické strany návrh neprošel a k projednávání v Národním shromáždění se už nedostal.

Vzhledem k tomu, že ke sloučení anarchistů s národními socialisty došlo v době, kdy řada anarchistů byla ještě na frontě, rozhodli se zejména severočestí anarchisté-horníci, že sloučení, jež bylo dojednáno vedoucími představiteli, musí být projednáno také na širší bázi, na anarchistickém sjezdu. Michael Kácha, tehdy již jako redaktor časopisu *Červen*, byl pověřen přípravou sjezdu. Obeslal přes osmdesát míst v Čechách, na Moravě a ve Vídni, a dostalo se mu řady reakcí od jednotlivých anarchistů, od dotazů až po nesouhlasné reakce. V dopisech se anarchisté vyjadřovali ke sloučení s nesouhlasem, s výhradami a varovali před rozplynutím se anarchismu v socialistické straně. Doporučovali kontinuitu anarchistické ideologie v existujících skupinách i ve vlastním anarchistickém časopisu. Bylo zřejmé, že získat souhlas se sloučením bude obtížné.

Odborářský sjezd bývalých anarchistů z konce prosince 1918 už pod hlavičkou odborové ústředny České socialistické strany, se pokoušel doporučovat, aby byly provedeny nutné úpravy

a ujasnění cíle kvůli shodě s programem České strany socialistické - ve směru úsilí po jednotné organizaci. Anarchistický sjezd, který se pak konal 1.-2. února 1919, měl otázky a problémy kolem sloučení s národními socialisty projednat a potvrdit „zdola“, poté, co „shora“ již sloučení proběhlo téměř před rokem. Na sjezdové předporadě doporučil Michael Kácha, který se těžko vyrovnával s nastoupeným směřováním anarchistů, aby se ještě v nepřítomnosti oficiálních zástupců socialistické strany projednávaly otázky kolem sloučení a postup anarchistů v nové společné straně. Vrbenský chtěl zřejmě naopak spíše slyšet výsledky postupu slučování a vyžadoval tedy nejdříve vyjádření delegátů k proběhlému sloučení v nové straně. A možná také nechtěl otevírat tušené problémy kolem slučování ze strany jednotlivých delegátů. Delegáti z hornického severu se vyjadřovali se souhlasným dojmem. Obnovené *Hornické listy* zůstaly pod anarchistickým vlivem. Z oblasti severovýchodu byly slyšet problémy se slučováním i hlasy proti nacionalismu a proti obsahové náplni socialistického listu *České slovo* - jako listu protisocialistického a měšťáckého.

Otázka sloučení se stala nejdůležitějším tématem a ze samotných předsjezdových jednání vyplývalo, že řadoví anarchisté se snažili pochopit akt sloučení z praktického hlediska, ale toto pochopení nesdíleli s nadšením. Shodovali se v *nutnosti obhájit svébytnost anarchismu i v nové situaci*, uvnitř socialistické strany. Neumann pojmenoval tuto potřebu jako úkol sice potvrdit již vytvořený stav, neexistence samotné anarchistické strany, ale zároveň jako potřebu uchování své anarchistické identity a soudržnosti v socialistické straně. Neumannovy výrazy zřejmě měly utěšit určité rozčarování anarchistů - buď vědomým nadsazováním, nebo vlastní sebeiluzí a sebeobelháváním, když uvedl v předsjezdovém jednání, že anarchisté si musí vynutit respekt ve straně, která má „náš“ program, dokonce že anarchisté se musí zmocnit strany socialistické, nikoliv naopak. Uvedl, že *anarchisté musí vytvořit český socialismus*, protože v české sociální demokracii ani v české národně socialistické straně nejsou žádní socialisté. Vrbenský pak ve svém vystoupení přitakával Neumannově směřování, že anarchisté přetvořili

program v socialistické straně a mají tedy nárok na příslušný vliv v tisku a ve všech organizacích, že tedy musí ve straně tvořit levé křídlo.³⁷

Sjezd pokračoval vlastním jednáním 2. února 1919 volbou předsednictva, které pak tvořili H. Holub, M. Kácha, A. Racek a B. Vrbenský. Kácha připomenul dosavadní peripetie anarchistického hnutí, jeho perzekuci v době války i její oběti mezi anarchisty. K posledním událostem uvedl, že pokud se anarchisté chtěli podílet na utváření nového státu, „bylo nutno nepropásti okamžik činu“, a tudíž vstoupit do socialistické strany, i když s výhradami. Kácha uvedl, že anarchisté se nemohou vzdát své zásadní odlišnosti od socialistické strany, neboť poslušnost není ctnost anarchistů. „I nadále se snažíme uplatňovat v českém socialismu zásady anarchismu, zásady Kropotkina a jiných ideologů,“ uvedl na sjezdu Kácha.³⁸ Otázka výkonného výboru, o němž se mluvilo již v roce 1914 jako o nepřijatelném, zůstala podle Káchy nepřekonaná, neboť anarchisté, mají-li být anarchisty, nemohou být zároveň poslušnými straníky. Za sebe uvedl, že setrvává na anarchistických idejích. „My můžeme přenést činnost do jiných organizací, ale lidé s anarchismem v srdci nemohou se státi jinými, ledaže by se stali plytkými pleticháři, nebo neznali zásady anarchismu,“ pronesl Michael Kácha, čímž promluvil za četné anarchisty a předjímal s odporem i budoucnost některých, jimž sloučení se socialistickou stranou šlo snáze, či zcela hladce.³⁹ Ostatní příspěvky většinou zachovávaly loajální stanoviska přitakávající sloučení se socialistickou stranou s iluzorní představou, že vstoupení do této strany znamená likvidaci anarchistického hnutí jen po stránce organizační, ale nikoliv po stránce ideové.

Důležitým momentem pro stávající podobu hnutí byla na příště jeho publicistická platforma - časopis *Červen, Týdeník pro radikální směry a kulturní politiku*, který dal Neumann k dispozici a jehož odpovědným redaktorem se stal Michael Kácha. Týdeník měl poskytovat prostor pro radikální křídlo anarchistů v socialistické straně a měl se věnovat vedle umění a literatury zejména otázkám soudobého politického života. Zároveň si však ponechal nezávislost vůči socialistické straně.

Červen například v nepodepsaném článku Dvě komunismů upozorňoval, že moderní socialismus se dělí do dvou hlavních proudů, jež představují autoritářský a volný komunismus, přičemž „bolševism je typický příklad komunismu *autoritářského*“, vysvětloval autor. „Státní autoritářský komunism proměnil by společenský život v jedinou fabriku, v jediná kasárna a bylo by mu opřítí se o nejbrutálnější teror, poněvadž by ničil veškeru individuální volnost. Proto jest si přátí, aby krutosti bolševického (autoritářsky komunistického) režimu ruského poučily svět o tom, čeho třeba a čeho měli bychom se vyvarovati. Především u nás.“⁴⁰ Ovšem autor připouští, že ačkoliv hospodářským ideálem socialismu je volný komunismus, který není uskutečnitelný rázem, nýbrž cestou *postupné socializace*, přesto „budeme při vývoji socializace tisíckrát uraženi a znechuceni... Autorita bude častěji triumfovat než láska k svobodě.“ Neboť „žádný převrat, žádná revoluce, ani ta naše česká revoluce neobešly by se bez jisté diktatury, bez jistého násilí... tedy ani převrat společnosti kapitalistické ve společnost socialistickou nepůjde bez jakési diktatury,“ připouštěl autor.⁴¹ Ovšem přicházel s iluzorní útěchou, že „ideje autoritářského komunismu, ideje z ducha hlavně německého, nemohou se u nás trvale uplatniti. Odporují české povaze... Jsme si vědomi toho, že jen postupnou socializací připravíme půdu pro volný komunism,“ jak odpovídá snahám a uvažovaným krokům anarchistů zapojených ve struktuře socialistické strany.⁴² Postupně se v průběhu roku ve druhém ročníku Června objevovaly články, které přiznávaly autoritativnímu momentu v revolučním sociálně politickém procesu přítomné doby jistou nevyhnutelnost, ba dokonce oprávněnost. Je názornou ukázkou korigování anarchistických názorů. Většina článků zůstává bez podpisu, ale musíme vzít v úvahu, že Michael Kácha jako zodpovědný redaktor po celou dobu druhého (a třetího) ročníku Června byl svědkem, tedy redaktorem publikovaných názorů, tedy i oněch přibývajících korektur na úkor anarchistických zásad, že se mu jím obhajovaný anarchismus měnil, respektive mizel před očima, ale že se již nenaskytla taková příležitost rozcestí anarchismu, jakou byl nejdříve rok 1914 s diskusí, zda anarchisté

mají působit jako politická strana, případně později léta 1918-1919, kdy se řešila otázka spolupráce a slučování se socialistickou stranou.

Rok 1919 symbolizoval nejen organizační likvidaci anarchického hnutí na únorovém sjezdovém jednání, ale průběhem zřetelných posunů od anarchismu jako ideového hnutí k jeho dalšímu korigování v samotných zásadách, k respektování státní autority a diktatury proletariátu. Zároveň bývalí anarchisté postupně museli vystřízlivět z iluzí o vlastních možnostech svého uplatnění ve straně jako jejího levého křídla. Zatímco pro Neumanna znamenalo vystoupení ze socialistické strany uvolnění a možnost angažovat se v organizování komunistických skupin, pro Káchu znamenalo především oživení nadějí na vzniknutí činnosti České anarchistické federace, tak jak se tyto snahy - jako výraz nespokojenosti s činností ČSS - objevovaly i v severních Čechách.⁴³

Krátce nato 24.-25. května 1920 se sešla konference anarchokomunistů v Lomu u Mostu, která jednala o otázkách politických stran a komunistické strany, o dělnických a závodních radách, o otázkách organizace a tisku. Hugo Sonnenschein hovořil pro vystoupení ze socialistické strany a zakládání prozatímních komunistických skupin, že budou šířit a organizovat komunistické myšlenky. S. K. Neumann a Hugo Sonnenschein byli pověřeni navázat kontakty s komunisty v sociální demokracii a zahraničními komunistickými organizacemi. Ve stejných dnech probíhala konference ve Dvoře Králové rovněž k otázce vztahu komunistů k ostatním politickým stranám, k níž promluvil Michael Kácha, zejména proti reformismu socialistických stran, za vládu rad a za diktaturu proletariátu v republice. Doporučil, že mají být zakládány komunistické skupiny a jejich propojení jako ústředí pro Svaz komunistických skupin (SKS). V diskusi se však objevila škála názorů - jak většinou pro vystoupení ze socialistické strany a zakládání komunistických skupin, tak pro setrvání ve straně, ale i pro vystoupení z ČSS a obnovení ČAF. Nakonec bylo přijato stanovisko pro zakládání komunistických skupin, které mělo být přípravou pro pozdější jednotnou komunistickou stranu. 15. srpna se sešli členové

ústřední rady SKS, která se shodla na potřebě přistoupit k založení komunistické strany, která by byla v souladu s programem a taktikou III. internacionály. Zároveň bylo zvoleno předsednictvo s Petrem Stránským jako předsedou, s S. K. Neumannem jako místopředsedou a mezi dalšími také M. Káchou jako pokladníkem. I nadále působil Michael Kácha jako zodpovědný redaktor *Června*, ale do komunistické strany již nevstoupil.

Když se postupem krátkého času konstituovala komunistická strana, ztrácela samostatná činnost SKS již smysl, což si její ústřední rada uvědomovala a rozhodla se pro formální rozpuštění komunistických skupin, k němuž došlo 24. června 1921. Stranická struktura a program se nyní zcela podřizovaly dominující ortodoxii ruských bolševiků ve III. internacionále a Kácha tiše tuto trajektorii opustil. V *Červnu* zůstával už jen jako vydavatel, odpovědným redaktorem byl Neumann.

V roce 1922 získal Michael Kácha knihkupeckou licenci a začal se zcela věnovat nakladatelské práci ve Vydavatelském družstvu Kniha. Tím se otevřelo jiné období jeho života. Tady si vydobyl respekt svou čilou a vybranou nakladatelskou prací.

Poznámky:

- 1) Věstník ČAF, *Práce*, r. 1, 1905, č. 1, s. 7.
- 2) Vrbenský, *Návrh*, s. 1-2, cyklostylovaná kopie, archiv autora; publikováno in: V. Tomek, *Český anarchismus 1890-1925*, Praha, 1996, s. 625-636.
- 3) až 10) Tamtéž s. 2, 3, 4 (kurziva V. T.), 6, 7 (kurziva V. T.), 9, 10.
- 11) Káchova kritika, cyklostylovaná kopie, archiv autora, s. 11; publikováno in: V. Tomek, *Český anarchismus 1890-1925*, Praha, 1996, s. 637-650.
- 12) Tamtéž, s. 1. Slovo „zřejmě“ používá Kácha v jeho původním smyslu, který bychom dnes mohli přiblížit slovy: evidentně, jasně, nepochybně, zatímco současný posun významu je ve směru k: domnívám se, pravděpodobně, možná.

- 13) až 15) Tamtéž, s. 2.
- 16) S. K. Neumann, *Ideál a skutečnost, Červen*, r. 3, 1920, č. 27, s. 313.
- 17) až 19) Tamtéž, s. 4, 5.
- 20) *Socialism a česká inteligence, Práce*, r. 2, 1906, č. 1.
- 21) až 25) Kácha, op. cit., s. 5, 9, 10.
- 26) až 29) Vrbenský, op. cit., s. 9, 11.
- 30) F. T. J., *Anarchistické hnutí v rámci strany?, Volné listy /New York/*, r. 23, 1914, č. 4, s. 8. Přetištěno v plném znění in: V. Tomek, *Český anarchismus 1890-1925*, Praha 1996, s. 651-653.
- 31) *Anarchistický sjezd v Praze*, 1914, kopie cyklostylovaného exempláře z archivu autora, přetištěno in: V. Tomek, *Český anarchismus 1890-1925*, Praha 1996, s. 655-657.
- 32) Srov. J. Tůma, *Bohuslav Vrbenský*, Liberec 1980, s. 30-34.
- 33) L. Landová-Štychová, *Sociálně revoluční význam 14. října 1918*, Praha, b. d., s. 8.
- 34) Srov. *Program Československé strany socialistické přijatý na VII. valném sjezdu dne 30. března - 1. dubna 1918*, Praha, nedatováno, s. 3-5, 7, 11.
- 35) *Civis Bohemicus, Českost socialismu. Červen*, r. 1, 1918, č. 4, s. 62, kurziva V. T.
- 36) J. Tůma, *Na cestě ke KSČ*, Praha 1975, s. 19.
- 37) Srov. tamtéž, s. 24-25.
- 38) J. Měchýř, *Hornický sever s komunisty*, Liberec 1961, s. 53.
- 39) Srov. J. Tůma, op. cit., s. 24-25, kurziva V. T.
- 40) až 42) *Dvě komunismů, nepodepsáno, Červen*, r. 2, 1919, č. 3, s. 26-27.
- 43) 2. listopadu 1919 se např. sešla v Daliměřicích u Turnova konference jednadvaceti skupin bývalých členů FČAK s návrhem na svolání sjezdu bývalé federace. Srov. J. Tůma, op. cit., s. 42.

Anarchistický Žižkov a Michael Kácha

Žižkov tvořil na přelomu 19. a 20. století chudou okrajovou periferii Prahy s bohatou tradicí dělnického hnutí a sociálních bojů. Existovalo tu tehdy silné zázemí marxistické sociální demokracie, fungovaly tu vzdělávací dělnické spolky, ale zejména tu byly aktivní skupiny anarchistického hnutí.

Michael Kácha žil a působil ve Štítného ulici čp. 711, později se přestěhoval do Jeseniovy ulice. Kromě těchto adres, figurujících v anarchistickém tisku z prvního desetiletí 20. století (*Práce a Zádruha*), víme ještě o Táboritské ulici čp. 9 a 15, kam byly situovány redakce *Komuny* a *Nové Omladiny*.

Na nedalekých Olšanských hřbitovech se do roku 2014 nacházel v urnovém kolumbáriu i původní hrob Michaela Káchy a jeho životní družky Marie Müllerové. Kvůli stavebním opravám byly urny z kolumbária dočasně uskladněny a ty, jejichž místo mělo ještě stále zaplacený nájem, měly být do opraveného kolumbária vráceny. To se žel M. Káchy a M. Müllerové už netýkalo. Pokud totiž zůstali nějakí potomci Michaela Káchy a Marie Müllerové, kteří by se o hrob postarali, jsme to dnes jen my, jejich ideoví kamarádi. Spojili jsme se tedy se Správou pražských hřbitovů, kde nám velmi přátelsky vyšla vstříc paní Oldřiška Dvořáčková, koordinující projekt adopce významných hrobů. Paní Dvořáčková díky našim informacím o Káchově životě a práci bez váhání souhlasila se zařazením této osobnosti do projektu adopce. Díky ní našli Michael Kácha a Marie Müllerová nové místo svého posledního odpočinku (hřbitov Olšany, hrob VIII, 12, 339uh), které je zatím pronajato na deset let, tedy do 30. července 2024. Cena pronájmu činila 3410 Kč. Ted' máme před sebou úkol zajistit důstojnou úpravu nového hrobu. Dou-

fáme tedy, že se k nám přidáte a pomůžete nám i vy. Michael Kácha si plně zaslouží, abychom na něj nezapomněli.

V připravované knize, o níž jsme se zmínili již v úvodu této publikace, se pokusíme podrobněji zmapovat místa pobytu a působení Michaela Káchy v Praze a stejně tak doufáme, že budeme moci informovat o pokroku s úpravou jeho hrobu.

*Kácha Michael
(Žižkov, Jeseniova 51m.)*

Káchův podpis s uvedením jeho žižkovské adresy



Původní hrob Marie Müllerové a Michaela Káchy

Nakladatelství Anarchistické federace

z dalších publikací nabízíme:

Okupační kuchařka

Hranice aktivismu

Comunismo libertario

Sabaté - městská guerilla ve Španělsku

Marikanský masakr

Anarchistická publicistika 1990-2013

Jedu do Magadanu

Tábor smrti Lety

Michail Bakunin: Bůh a stát

Vlastenectví jako diagnóza

Historie anarchismu na Kavkaze

Neviditelné vraždy

vycházející periodika:

anarchistická revue *Existence*

čtení od dětí *Klíčení*

anarchistický zpravodaj *Zdola*

nástěnné noviny *A3*

Bližší informace o jednotlivých publikacích a přehled
distribučních míst najdete na stránkách

nakladatelstvi.afed.cz

Není snadné stručně povědět, kým byl Michael Kácha: švec, vzdělanec-samouk, anarchista, dělnický novinář, ctitel literatury a nakladatel, noblesní, skromný a citlivý člověk, který se nikdy nezpronevěřil svým zásadám, takže žil a zemřel svobodný - a chudý.

Tato drobná publikace vychází u příležitosti 75. výročí jeho úmrtí a jejím prostřednictvím plánuje Nakladatelství Anarchistické federace získat prostředky na obnovu Káchova hrobu.

Nakladatelství



Cena 30 Kč
+ benefiční příspěvek
na hrob Michaela Káchy